

Література

1. Берещук М. Науково-методичні основи визначення рейтингу та вдосконалення системи підвищення якості освіти / М. Берещук, Г. Стадник, В. Нечос // Вища школа. – 2003. – № 4–5. – С. 31–42.
2. Білуха М.Т. Основи наукових досліджень: Педагогіка / М.Т. Білуха. – К., 1997. – 271 с.
3. Воловик П.Н. Проблема применения методов вероятности и математической статистики в педагогической теории и практике : автореф. дис. ... д. пед. н. / П.Н. Воловик. – К., 1977. – 28 с.
4. Ламанов И.А. Методика измерения качества обучения в вузе: проблемы разработки и внедрения в учебный процесс / И.А. Ламанов // Инновации в образовании. – 2002. – № 2. – С. 98–107.
5. Пискунов А.И. Теория и практика педагогического эксперимента / А.И. Пискунов, Г.В. Воробьев. – М., 1979. – 208 с.
6. Шкваріна Т.М. Моделювання системи підготовки майбутніх учителів до навчання дошкільників ІМ / Т.М. Шкваріна // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. – Умань : СПД Жовтий, 2009. – С. 21–28.
7. Шкваріна Т.М. Навчально-методичний комплекс формування професійної компетентності вчителя ІМ дошкільної ланки освіти / Т.М. Шкваріна // Науковий вісник № 3 : зб. наук. праць Південноукраїнського університету ім. К.Д. Ушинського. – О., 2009. – С. 11–17.
8. Common European Framework of Reference For Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 260 p.

ШПАК І.О.

КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Останнім часом система вищої освіти України зазнає значних реформувальних змін: визначено й законодавчо закріплено стратегічні напрями її розвитку, вдосконалено системи та процедури контролю якості освіти (насамперед, ліцензування, акредитація), для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня й профілю підготовки затверджено систему стандартів, які містять вимоги до фахової компетентності та кваліфікаційну характеристику, системи діагностики якості знань. Сьогодні навчальні заклади активно впроваджують новітні технології, розширюють та поглиблюють співпрацю із зарубіжними навчальними закладами.

За таких умов ще гострішою є необхідність принципових змін політики в цій галузі. Крім того, глибокого наукового переосмислення потребує вища освіта, зі збереженням найкращих вітчизняних здобутків.

Мета статті – розкрити поняття “модуль” та принципи кредитно-модульного навчання.

Аналіз публікацій останніх років показав, що дослідження проблеми кредитно-модульного навчання вітчизняними науковцями та практиками лише розпочинаються. Ряд дослідників з'ясували педагогічні умови використання модульно-рейтингової технології навчання, що розпочала функціонувати у ВНЗ України як цілісна система на рубежі 90-х рр. ХХ ст. і сьогодні використовується в багатьох вищих закладах освіти України (А. Алексюк, П. Сікорський, А. Фурман, П. Юцявічене та ін.). І.В. Мороз, вивчаючи педагогічні умови запровадження кредитно-модульної системи підготовки фахівців з економіки, зазначає, що головною педагогічною умовою запровадження такої системи є модульно-рейтингова технологія [1, с. 54].

Кредитно-модульне навчання в різних варіантах широко використовує багато навчальних закладів. За останні 20–25 років його ідеї набули широкого поширення в США, Англії й інших країнах.

Технологія кредитно-модульного навчання є популярною серед європейських розвинених країн. В її основі лежать закони й принципи популярної на початку ХХ ст. течії – біхевіоризму.

Біхевіоризм виник на початку ХХ ст. як протест проти суб'єктивно-ідеалістичної психології, предметом вивчення якої були явища свідомості, а науковим методом – інтроінспекція. Біхевіористи виступили за об'єктивність психологічних методів, указавши на те, що інспекція – принципово ненауковий метод, тому що вона не допускає ніякої об'єктивної реєстрації.

Біхевіористи не побачили якісної своєрідності в поведінці людини порівняно з тваринами. Вони розглядають людину не як соціальну, а як чисто біологічну істоту. Д. Уотсон, основоположник поведінкової психології, указує, що вона виросла зі спостережень за поведінкою тварин.

Основні закони навчання біхевіористської теорії широко застосовуються в кредитно-модульній технології навчання. Принципи біхевіористської теорії навчання були сформульовані Е. Торндайком, що тривалий час вивчав особливості навчання тварин. Його досліді із тваринами послужили основою виникнення біхевіористського напрямку в психології. Але досліді із тваринами не можна повністю переносити на людину, тому принципи біхевіоризму в практиці кредитно-модульного навчання вдосконалені.

Взагалі, модуль у педагогіці – це “змістовно, логічно завершена частина навчального матеріалу, певна мікросистема, засвоєння якої забезпечує досягнення раніше запланованого результату навчання” [8, с. 69].

Кожний змістовний модуль включає в себе такі блоки:

- цільовий – мета й завдання вивчення конкретного модуля;
- змістовний, в якому представлено основні змістовні одиниці, терміни, поняття, закони, що становлять суть певного розділу навчальної дисципліни;
- операційний – визначення пізнавальних навичок, якими повинен оволодіти студент чи учень;
- методичний, в якому даються рекомендації, поради щодо самостійної роботи з засвоєння навчального матеріалу;
- контрольний – питання, завдання, тести для перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу.

Ці блоки визначають основні етапи технології кредитно-модульного навчання, етапи розвивальної взаємодії вчителя та учнів [8, с. 69]:

- 1) спонукально-мотиваційний;
- 2) первинного засвоєння теоретичного матеріалу;
- 3) самостійної проблемно-пошукової роботи учнів з осмислення та поглиблення теоретичних знань;
- 4) формування й розвитку репродуктивних і пошукових умінь, навичок, способів діяльності;
- 5) самостійних робіт завершеного характеру для формування пошукових, креативних, рефлексивних здібностей і вмінь;
- 6) систематизації провідних знань і вмінь, світоглядних ідей;
- 7) самостійної творчої роботи;

8) контрольньо-узагальнювальний.

Будь-яка технологія навчання має свої педагогічні особливості, які суттєво відрізняють її від інших навчальних технологій. Окремі з них є провідними, без них навчальна технологія втрачає свою сутність, перестає бути сама собою. В основі навчального процесу лежать вихідні положення (принципи), за якими визначаються організаційні форми, прийоми й методи, навчання. Дидактичні принципи можна поділити на дві групи: загальні та специфічні. Загальні дидактичні принципи стосуються будь-якого навчального процесу. Частина вихідних положень стосується змісту й методів викладання, а саме: принципи доступності, наочності, зв'язку теорії з практикою, професійної спрямованості, науковості.

Ряд принципів пов'язаний з навчальною діяльністю студентів: активності та самостійності, систематичності й послідовності навчання, міцності засвоєння знань, поєднання навчальної діяльності з науковою. Основу специфічних принципів становитимуть ті, які є визначальними в тій чи іншій технології навчання, вони дають змогу виокремити технологію з-поміж інших, формують її назву. Кредитно-модульна технологія навчання логічно увібрала в себе два дидактичні поняття – кредиту й модуля, які суттєво впливають на підхід до організації засвоєння знань з тієї чи іншої дисципліни, а також спонукають підпорядкувати інші навчальні компоненти (форми, прийоми, методи, засоби тощо) своїм вимогам. Специфічними принципами кредитно-модульної технології навчання є такі: гуманізації та гуманітаризації, демократизації, кредитності, модульності, індивідуалізації, диференціації, інтеграції.

Гуманізація передбачає беззастережне визнання загальнолюдських цінностей (милосердя, доброта, чесність, правдивість, справедливість, гідність тощо) і формування громадянина-патріота. Гуманізація – це олюднення закладу освіти, створення максимально сприятливих умов для розкриття та розвитку здібностей кожного суб'єкта навчання, формування відносин на засадах любові до дітей.

Принцип гуманізації передбачає таку систему суб'єкт-суб'єктних діалогових відносин у навчально-виховному закладі, які створюють найсприятливіші умови для розвитку кожним суб'єктом педагогічного процесу своїх духовно-інтелектуальних і творчо-діяльнісних здібностей, неповторних національних, особистісних рис і засвоєння необхідної кількості знань, умінь і навичок, щоб стати гарним фахівцем. Гуманітаризація в освіті спрямована не лише на формування гуманістичних відносин між учасниками навчально-виховного процесу, перетворення студента із об'єкта на суб'єкт навчання, а й передбачає:

- максимальне наближення вивчення кожної навчальної дисципліни до майбутніх потреб студентів;
- оптимальне поєднання й узгодження викладання гуманітарних дисциплін з природничо-математичними та професійно орієнтованими;
- посилення ролі гуманітарних наук у всіх навчальних закладах, зокрема в технічних вищих навчальних закладах;
- формування системи правової культури та правових відносин у навчальному закладі, які моделюють демократичний устрій держави й включають морально-правову відповідальність учасників навчально-виховного процесу за свої дії відповідно до статуту навчального закладу;
- індивідуалізацію навчання, створення умов для вибору кожним студентом навчальних дисциплін відповідно до структурно-логічних схем і здобуття якісної освіти;

– поєднання загальнолюдських і національних цінностей зі світським вихованням;

– формування політичної культури, вміння спілкуватися, відстоювати свої погляди, знаходити компроміси за умов розмаїття політичних сил, не нав'язуючи студентам тих чи інших ідеологічних думок чи позицій.

Принцип гуманітаризації спрямовує педагогічні процеси на індивідуальний розвиток і саморозвиток особистості, максимальне наближення вивчення кожної навчальної дисципліни до майбутніх потреб студентів, формування системи морально-правових відносин, політичної культури, оптимальне поєднання загальнолюдських і національних цінностей, виховання на засадах християнської моралі, гуманітарно зорієнтоване вивчення дисциплін фундаментальної професійної підготовки.

Проблема демократизації освітніх процесів логічно впливає з основних засад демократичного суспільства і є його похідною. Важливі суттєві ознаки демократичного навчального закладу:

– забезпечення права вибору випускниками шкіл вищих навчальних закладів лише за покликанням та рівнем підготовки;

– правова нормативність усіх компонентів студентського життя і юридична навченість усіх суб'єктів навчально-виховного процесу;

– відкритість і прозорість навчальної установи, свобода слова й запитань;

– громадський компонент в управлінні, повноцінне виконання студентами своїх самоврядних функцій, гуманізація суб'єкт-суб'єктних відносин;

– адаптованість навчальних технологій до реальних потреб студентів у здобутті якісної освіти.

У такому навчальному закладі діє неформально студентське самоврядування. Основне його завдання – вчити студентів демократично управляти, у процесі навчання розвивати їхні організаторські здібності.

Суттєвою ознакою змісту навчання є його доступність, яка забезпечується диференціацією когнітивних (знансєвих) компонентів і тісно взаємопов'язана з індивідуальними особливостями студентів. Тобто диференційований зміст навчання, взаємодіючи з суб'єктами навчання, адаптується до них і спонукає зустрічний процес – індивідуалізацію навчання. Власне поняття кредиту забезпечує реальну індивідуалізацію навчання, оскільки студент має право обирати посилену кількість навчальних дисциплін для наступного засвоєння.

Разом з вибором навчальних дисциплін студент обирає й найбільш ефективні для себе форми навчання: індивідуальну, індивідуалізовану, індивідуально-групову чи групову. Принцип індивідуалізації передбачає таку технологію організації засвоєння знань, умінь та навичок, яка дає змогу кожному студентові навчатися й розвиватися за індивідуальним планом і програмами, використовуючи оптимальний термін навчання, який відповідає його психолого-фізіологічним можливостям.

У зв'язку з кредитним вибором навчальних дисциплін спостерігається унікальний процес: студенти самостійно й добровільно поділяються на типологічні групи залежно від рівня своєї підготовленості та реальних можливостей. Звісно, такий поділ відрізнятиметься від ідеалу і в процесі навчання студенти корегуватимуть свої дії: хтось знизив свої можливості, а хтось – навпаки. У цих умовах суттєво змінюється роль викладача: він не просто викладає й чекає сесії, а йде назустріч студентам [9, с. 191].

Принцип диференціації передбачає горизонтальне та вертикальне структурування навчального матеріалу, адаптування його до реальних психолого-фізіоло-

гічних можливостей студентів. Принцип кредитності дає змогу студентам вільно обирати навчальні дисципліни відповідно до структурно-логічних схем і рекомендацій куратора, спонукає студентів брати зобов'язання (і виконувати) щодо вчасного і якісного їхнього засвоєння, а також уніфікує повне навчальне навантаження студента за курсами навчання (60 кредитів – навчальний курс, 1 кредит – 27 годин). Диференційним процесам протидіють інтеграційні.

Дидактична інтеграція – це комплекс взаємопов'язаних із диференціацією процесів, які спрямовані на діалектико-методологічне вирішення суперечності між диференціацією й інтеграцією в освіті; включає в себе узгоджену інтеграцію змістових компонентів (внутрішньопредметна й міждисциплінарна інтеграція, взаємозв'язок між циклами диференційованих та інтегрованих дисциплін навчального плану), прийомів, методів і форм навчальної роботи, споріднених професій. Дидактична інтеграція у вищій школі виконує такі функції:

- формування цілісних знанневих структур у взаємодії загальноосвітніх і професійно орієнтованих навчальних дисциплін;
- зменшення навчального навантаження на студентів у зв'язку з інтеграцією загальнокультурних та суспільних, споріднених професійно орієнтованих дисциплін, економія навчального часу;
- розвиток абстрактного мислення, узагальнених навичок і вмій;
- формування основ наукового світогляду, інтегрованих знань з наряду підготовки.

Водночас важко усвідомити, що без добре організованої самостійної роботи студентів неможлива індивідуалізація навчання, а тим більше впровадження кредитно-модульної технології навчання.

Принцип модульності передбачає організацію засвоєння навчального матеріалу в дискретно-неперервному полі за наперед заданою модульною системою, яка складається з логічно завершених частин навчального матеріалу (модулів), зі структурованим змістом та цілісним навчально-управлінським циклом кожного модуля.

Кредитно-модульна технологія навчання, з одного боку, створює реальні можливості для гуманізації та демократизації, індивідуалізації й диференціації, інтеграції та модулювання навчального процесу, а з іншого – ці принципи лежать в її основі, є її специфічними вихідними положеннями, які моделюють нову навчальну технологію.

Висновки. Отже, упровадження вітчизняної моделі кредитної системи – кредитно-модульної системи організації навчального процесу [2] – має здійснюватися з урахуванням традицій, незаперечних здобутків та переваг вітчизняної системи освіти в підготовці фахівців. Подальше реформування нормативної бази вищої освіти є обов'язковою умовою переходу до нової системи організації навчання. Очевидно, що виникає потреба в перегляді навчальних планів закладів освіти, оскільки навчальний план – це основний нормативний документ, що визначає організацію навчального процесу підготовки фахівців.

В подальшій роботі ми плануємо виділити основні дидактичні вимоги до форм навчання за кредитно-модульною технологією.

Література

1. Бабин І.І. Формування системи забезпечення якості вищої освіти : доповідь [Електронний ресурс] / І.І. Бабин // Кредитно-модульна система організації навчального процесу : науково-практичний семінар, 1–2 липня 2004 р., м. Тернопіль. – Режим доступу: <http://www.tspu.edu.ua/php/kms/6/>.

2. Гребнев Л.С. Общество, учебные заведения, академические свободы (образование в России: грань тысячелетий) [Электронный ресурс] / Л.С. Гребнев // Мир России. – 2001. – № 4. – С. 162–178. – Режим доступа: <http://www.hse.ru/journals/wrldross/vol014/Grebnev1.htm>.
3. Грубінко В.В. Формування інноваційного освітнього середовища у ВНЗ в контексті вимог Болонського процесу / В.В. Грубінко // Освіта як фактор забезпечення стабільності сучасного суспільства : матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції (м. Тернопіль, 26 березня 2004 р.). – Тернопіль : Вид-во ТДПУ, 2004. – С. 6–17.
4. Журавська Л.М. Педагогічні умови управління самостійною роботою студентів вищих закладів освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л.М. Журавська ; Національний аграрний ун-т. – К., 1999. – 21 с.
5. Интернет-обучение: технологии педагогического дизайна / [под ред. канд. пед. наук М. Моисеевой]. – М. : Камерон, 2004. – 216 с.
6. Кравченко С. Розподіл освітньо-професійної програми підготовки фахівців за модулями та змістовими модулями [Електронний ресурс] / С. Кравченко // Кредитно-модульна система організації навчального процесу : матеріали науково-практичного семінару, 1–2 липня 2004 р., м. Тернопіль. – С. 12–16. – Режим доступа: <http://www.tspu.edu.ua/php/kms/3/>.
7. Красильникова В.А. Методология создания единой информационно-образовательной среды университетского округа / В.А. Красильникова // Вестник ОГУ. – 2002. – № 2. – С. 105–110.
8. Лазарев М. Завершені технології розвиваючого навчання / М. Лазарев // Директор школи. Україна. – 2000. – № 4. – С. 69–70.
9. Мороз І.В. Педагогічні умови запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу : монографія / І.В. Мороз. – К. : Освіта України, 2005. – 196 с.
10. Наказ Міністерства освіти і науки України “Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу” від 23.01.2004 р. № 48.
11. Наказ Міністерства освіти України “Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах” від 2.06.1993 р. № 161.
12. Образцов П.И. Информационно-технологическое обеспечение учебного процесса в вузе / П.И. Образцов // Высшее образование в России. – 2001. – № 6. – С. 16–22.
13. Образцов П.И. Психолого-педагогические аспекты разработки и применения в вузе информационных технологий обучения / П.И. Образцов ; Орловский государственный технический университет. – Орел, 2000. – 145 с.
14. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003–2004 рр.) / за ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль : Вид-во ТДПУ, 2004. – 147 с.
15. Особливості формування програми навчання студентів та запровадження інституту кураторів індивідуальних програм [Електронний ресурс] / Ю. Рудавський, П. Костробій, О. Лозинський, А. Загородній // Кредитно-модульна система організації навчального процесу : матеріали науково-практичного семінару, 1–2 липня 2004 р., м. Тернопіль. – С. 38–48. – Режим доступа: <http://www.tspu.edu.ua/php/kms/3/>.
16. Савельєва Н.М. Групові форми навчальної діяльності як засіб підвищення ефективності загально-педагогічної підготовки студентів педвузів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н.М. Савельєва ; Харківський педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 1994. – 23 с.
17. Сичова М. Проблеми управління самостійною роботою студентів в педагогічній теорії і практиці / М. Сичова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : наук.-метод. журнал. – 2004. – Вип. 3–4. – С. 70–75.
18. Спірін О.М. Основи диференційованого підходу при вивченні інформатики / О.М. Спірін // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2000. – № 6. – С. 146–151.
19. Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців. Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України “Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу” від 23.01.2004 р. № 48.